

Nataša Rijavec
Razvojno
izobraževalni
center Novo
mesto

IZOBRAŽEVANJE ZA PARTNERSKE ODNOSE KOT IZHODIŠČE SPREMINJANJA DRUŽINE

Partnerja - kreatorja družine

Posegi v družino kot najintimnejši prostor sobivanja so pogosto težki in nemogoči, še posebno, ko družina zapira svoja vrata pred spremembami, ki prodirajo iz zunanjega sveta.

Kaj lahko naredimo z vidika izobraževanja, da bo sodobna družina, ki prehaja v različne oblike skupnega življenja, tisto zavetje pred stresi in zahtevami informacijske družbe, kjer se bo posameznik čutil sprejetega in ljubljenega? Kaj lahko naredimo za to, da se bo družina kot sistem razvijala in rasla tako, da bodo vsi njeni člani našli v njej prostor za zadovoljitev najglobljih potreb in želja, ne pa, da se bodo ponavljale napetosti in bolečine iz prejšnjih generacij?

Izhajamo iz predpostavke, da z izobraževanjem za partnerstvo, ki je nosilec

celotne družine, lahko spremenimo odnose med vsemi člani družine, kar bomo skušali osvetliti v tem prispevku.

Če gledamo na družino kot na sistem, ki si je oblikoval lastna pravila, postavil meje do zunanje okolice in med člani sistema, ki ima svoj specifičen odnos do sprememb, kjer vsak posameznik z igranjem določene vloge prispeva k ohranjanju ravnotežja celotnega sistema, moramo na začetku orisati medsebojno vplivanje. Partnerski podsistem bomo sicer razmejili od otroškega, vendar bomo skušali prikazati vplive, ki jih ima na otroke, če ta razmejitev ni dosledna.

PARTNERJA KOT NOSILCA DRUŽINSKEGA SISTEMA

Starša v družini sta tako v prvi vrsti partnerja drug drugemu, šele nato sta starša. Vloga moža in žene se oblikuje in izkazuje v razmerju do žene oziroma moža, vloga mame in očeta pa v odnosu do otrok, kar je temeljna predpostavka relacijske teorije. Po tej teoriji za oblikovanje vloge matere ni pomembna posameznica kot taka niti razmerje do moža, ampak odnos do otroka.

Partnerja sta graditelja celotne družine in odnos med njima vpliva na značaj celotnega družinskega ravnotežja (Satir, 1994,

Partnerski odnos, poln konfliktov, nerazumevanja in napetosti, teži k temu, da bosta partnerja prevzela in oblikovala nefunkcionalno starševsko vlogo. V partnerski intimi se pretakajo tako pozitivna kot negativna čustva in partnerja se morata naučiti prepoznavati in uravnavati najgloblja čutenja. Partnerja, ki z negativnimi občutki ne znata ravnati, v napetosti pogosto vključujeta svoje otroke. Vanje projicirata svoje napetosti, da se tako izogneta konfliktu. Vse to seveda poteka na nezavedni ravni. Požarnik (1979) na tem mestu govori o "tretji" osebi, ki igra vlogo partnerja s prevzemanjem nalog, ki jih eden od partnerjev ni sposoben izpolniti. Vlogo tretje osebe lahko odigravajo delo, hobiji, prijatelji in druge obveznosti, ki onemogočajo pogosto in dolgotrajno skupno druženje, s tem pa zmanjšujejo nevarnost za konflikte in napetosti; to je pogosto posledica strahu pred bližino, da bi pred drugim razkrili svojo najbolj občutljivo plat življenja, svojo ranljivost in bolečino, strah, da nas drugi ne bo sprejel, če se mu pokažemo v pravi luči, če mu pokažemo, kdo v resnici smo.

Bradshaw, 1998). Ko je ta odnos zdrav in funkcionalen, imajo otroci možnost razvoja in rasti.

V družini je največkrat nosilec partnerskih napetosti, nerazrešenih, potlačenih in negativnih teženj otrok ali več otrok, ki ga Gostečnik (1998) imenuje "grešni kozel". Starši otroka "prisilijo", da napetosti oziroma čustva prevzame in jih nosi, saj se jim sami še niso pripravljeno povsem odreči in jih tako izživljajo prek otroka. Otroci tako prevzamejo različne nezdrave vloge in vzdržujejo ravnotežje v družini. S tem sebi omogočijo preživetje, s prevzemanjem vloge čustvenega očeta ali matere pa skrbijo še za preživetje svojih bratov in sester. Način porazdelitve vlog sledi vrstnemu redu rojstev, ki pa se s časom lahko spreminja glede na potrebe partnerskega podsistema (Bradshaw, 1988, Gostečnik, 1998). Kako dramatična bo otrokova vloga, je odvisno od stopnje napetosti med partnerjema. Potlačene nerešene travme, napetosti in razočaranja partnerjev otroka prisilijo, da se prilagaja potrebam družine in se nauči, kakšni modeli so dovoljeni in katero vedenje, mišljenje lahko poruši ravnotežje.

Različni terapevti, ki se ukvarjajo z zakonsko in družinsko terapijo, ugotavljajo, da je posameznik simptom celotnega sistema in odsev partnerskega odnosa (Satir, 1994). Otrok s specifičnimi vedenjskimi težavami je

tako rezultat nefunkcionalnega starševstva, ki je posledica neuskkljenosti v intimnem odnosu.

Treba je omeniti, da "trikotniki" sami po sebi niso slabi, ampak so slabi, ko tretja oseba, ki jo dva pritegneta v odnos, postane kanal za napetosti med njima. Brez ozaveščanja in prekinitve se čustvene posledice "trikotnikov" prenašajo skozi generacije. Čustva preživijo tudi ljudi in ko nekdo umre, drugi prevzamejo ta čustva. Psihoterapevt Bowen (v Fishel, 1994) ugotavlja, da lahko otroci prevzemajo tudi konflikte, ki so bili nerazrešeni med starimi starimi starši. Kako starši nezavedno in nenamerno omejujejo otrokov razvoj, če sami niso razrešili oziroma obvladovali svojih konfliktov in projekcij, v knjigi *Drama je biti otrok* opisuje Alice Miller (1990).

Satir (1995) poudarja, da ima komunikacija med staršema, predvsem način izražanja potreb med partnerjema, velik učinek na otroka, prav tako pa, koliko starši razvijajo pozitivno samopodobo.

Starša, ki imata sama pozitivno samopodobo, samospoštovanje, lahko zadovoljujeta svoje potrebe v svojem odnosu, v partnerskem podsistemu, in ne izrabljata otrok. Funkcionalna partnerja bosta model zrelosti

Nefunkcionalen partnerski odnos preprečuje funkcionalno starševstvo.

in avtonomije svojim otrokom (Bradshaw, 1988).

Z vidika izobraževanja moramo ponuditi vsebine, ki bodo partnerjem pomagale prepoznati svoje potrebe, želje, čustva in vpetost v nerazrešene zgodbe s svojimi starši. Ponudba izobraževanja naj bi vključevala razvoj spretnosti medsebojnega komuniciranja, da bosta uspela razrešiti svoje stiske in občutja tako, da se napetosti ne bodo prenašale na drugega in kasneje na otroka.

PRTLJAGA, KI JO NOSIMO S SEBOJ

Ko opazujemo družino z zunanje pozicije, se zdi, da družinski člani sledijo nevidnemu sklopu pravil, vse z namenom, da ohranijo vzorce in strukturo, ki tam vlada. Po načelu krožnosti, značilnemu za vse sisteme, vsak član vpliva na vedenje, mišljenje in življenje vseh ostalih članov, s skupnim ciljem ohranjati ravnotežje v tem skupnem prostoru. Z drugimi besedami to pomeni, da v družini, kjer npr. vlada nasilje, psihično ali fizično, vsi "delajo" v prid nasilnežu; naj bodo posledice še tako krute, je dejstvo, da se začarani krog ponavlja iz generacije v generacijo. Dokler nekdo tega ne spremeni.

Isti princip nam pomaga razložiti medgeneracijske vplive na posameznika. Tako se

skozi zgodovino in čas neke družine prenašajo navade, pričakovanja, pravila in tudi čustva (Minuchin, 1974). V novi družini se tako ustvarijo vzorci, ki se združujejo skupaj s sociokulturnimi vplivi. Izvorna družina tako priskrbi osnovo za komunikacijo naslednjih generacij. Neustrezni vzorci se ponavljajo, če partnerja, ki oblikujeta novo družino, ne sprejmeta odgovornosti za svoje odločitve in ostaneta še vedno čustveno zavezana primarni družini. V izobraževanju ne iščemo začetka krožne zveze. Izobraževalne so takšne, da ustrezajo sodobni družbi. Tako bo izbira olajšana.

Preden prikažemo pomen čustvene ločitve od družine, v kateri smo odraščali, bomo pokazali, zakaj si izberemo prav določenega partnerja.

IZBIRA PARTNERJA (IN POMEN ČUSTVENE SEPARACIJE OD IZVIRNE DRUŽINE)

Partnerja prineseta v odnos značilnosti in posebnosti primarne družine, kjer so potekali intenzivni procesi učenja vedenja, čustvovanja, mišljenja ... Vsak prinaša s seboj tudi to, kaj pomeni biti moški, ženska, in kaj pomeni biti mož, žena in mati, oče. Modeli so se oblikovali v prvem intimnem okolju, v interakciji s starši in ob opazovanju odnosa med staršema kot partnerjema. Otroci ne spoznajo drugih načinov odnosa, vsaj v takšni intenziteti ne, ampak partnerski odnos njihovih staršev postane vodilo za oblikovanje lastnih intimnih razmerij (Forward, 1987).

Tu lahko odgovorimo na vprašanje, zakaj se zaljubimo v partnerja, ki nas zna najbolj prizadeti in bi najraje odšli, pa vendar ostanemo.

Nazorneje lahko prikažemo s temi besedami: otrok v družini prevzema različne vloge, da

Družinski zglede ima veliko moč na prihodnje življenje. Starši so snovalci romantične in spolne identitete svojih otrok, česar se večina ne zaveda. Večina ljudi bo največkrat izbrala to, kar že pozna, kar ji je domače, čeprav je neustrezno, boleče in uničujoče ter si zavestno tega ne želi. Poznamo samo to, kar smo se naučili v otroštvu, zato se kljub temu, da si obljubimo, da bomo delali drugače kot naši starši, ujamemo v ustvarjanju enakih situacij in odnosov kot naši starši. Dober primer tega je ženska, ki se je rodila očetu alkoholiku in se poročila prav tako z alkoholikom ali moškim, ki je prav tako "čustveno" odsoten kot njen oče. Ponavlja, kar ji je poznano, išče ljubezen od takšnega moškega kot v otroštvu. Izkušnje, ki jih je doživljala v otroštvu, so bile boleče, zato bi pričakovali, da bo izbrala nekoga, ki je drugačen, vendar je podzavestno prisiljena, da bo vedno v življenju klicala na dan podobne okoliščine v želji, da bi jih končno obvladala (Noorwood, 1988, Skynner, 1983). Obvladala jih bo šele, ko bo spremenila sebe, ko se bo diferencirala od družine, iz katere je izšla.

obdrži družino skupaj, sebi pa zagotovi preživetje. Nauči se, kaj sme in kaj bi v drugih povzročilo preveč vznemirjenja, zato prepovedano skriva tudi pred seboj. V odraslosti podzavest poišče nekoga, ki bo vzbudil vse, kar je skrito, potlačeno, z namenom, da se ta težka čustva razrešijo (Gostečnik, 1998). Sedaj ima ta oseba možnost, da se dogradi, da postane celovita, saj "drugi ali druga s tem, kar je, odgovori na tisto, česar posameznik nima, pa se tega niti ne zaveda, dokler se ne začne ljubezensko razmerje. Ta manko ima neposredno opraviti s posameznikovo identiteto, ker nepopolni posameznik v ljubezenskem razmerju na nek način postane popoln" (Giddens, 2000, str. 52).

Partner, ki izhaja iz posesivne družine, si bo poiskal partnerja, ki je doživljal močna čustva zavrženosti in odbitosti. Drug v drugem bosta vzbujala ta močna čustva. Prvi se bo boril za večjo samostojnost, saj bo drugega, ki si želi več intimnosti in bližine, doživljal kot izredno posesivnega.

Ko evforija romantične zaljubljenosti zbledi in se partnerja razgrneta drug pred drugim v vsej svoji šibkosti, nepopolnosti, si drug v drugem vzbudita najgloblja in najbolj ranljiva občutja, imata ravno na tej točki možnost, da se razvijeta, ker "Jaz nastane ob Ti-ju" (Buber, 1999).

ČUSTVENA SEPARACIJA

Pri spreminjanju sebe in vzpostavitvi intimnega odnosa je bistvenega pomena diferenciacija od družine (Bradshaw, 1988). Diferencirati se od primarne družine pomeni vzpostaviti takšno samopodobo, da sta upoštevanji potrebi po samoaktualizaciji in pripadanju. Minuchin (1974) pravi, da je cilj čustvene diferenciacije avtonomija z medsebojno odvisnostjo. Paradokso je, da v zdravih in funkcionalnih družinah prav razmejitve in avtonomnost omogočata zdravo pripadnost.

Pomembna je torej meja, ki se postavi do staršev, osvoboditev od preteklosti, kar omogoča nov pogled na odločitve, dejanja in celotno vzgojo staršev. Kriviti vzgojo staršev za napetosti, ki se pojavljajo v intimnem odnosu, ni konstruktivno, saj so vzgajali po svojih najboljših močeh, kajti tudi oni so bili v stiskah in nerazrešenih občutjih s svojimi starši. Le malo staršev namenoma škoduje svojim otrokom. Večina jih skuša opraviti starševske dolžnosti po najboljših močeh, njihova neprimerna vzgojna sporočila so posredovana v imenu ljubezni. Vprašanje pa

Če želimo doseči spremembe osebnosti, se moramo diferencirati od družine.

Avtonomija je eno izmed ključnih načel v odnosih, ugotavlja tudi Giddens (2000). To načelo ne pomeni le, da človek sam razmišlja, odloča o svojem življenju in uresničuje samega sebe, da lahko stopi v odnose, ampak je vzpostavljena avtonomija do preteklosti pogoj za življenje v prihodnosti. Avtonomni partner spoštuje različnost drugega in postavi takšno mejo, da drugega ne izrablja kot sredstvo za zadovoljevanje nerazrešenih preteklih psihičnih hrepenenj.

je, kako otroci dojemajo starševsko "dobro" vzgojo.

IZOBRAŽEVANJE KOT POMOČ PRI OBLIKOVANJU FUNKCIONALNIH ODNOSOV

Z ustreznimi izobraževalnimi vsebinami, oblikami in metodami lahko ponudimo možnost razrešitve s posameznikovo preteklostjo, ki se obudi le zato, da se jo osvobodi. Ko se partnerja čustveno in spoznavno sprjaznita s svojo psihično preteklostjo in vzpostavita s starši takšen odnos, kjer je vsako mesto definirano in jasno, lahko prekineta vedenjske vzorce, stopita v avtonomni razvoj in rast, prav tako pa omogočita, da se nerazrešeni vzorci ne prenašajo na njune otroke.

Z razvijanjem novih spretnosti bi pomagali partnerjem postati avtonomni in diferencirani od svoje primarne družine ter jim z dovolj širokim repertoarjem podali smernice za oblikovanje takšnega odnosa, ki bi preprečeval čustveno zlorabo, spoštoval različnost identitet, neprestano delal na sebi in vlagal v razmerje, razmejitev v odnosu do otrok pa bi otrokom omogočala zdrav razvoj in rast.

Lahko se zgodi, da zaradi poznavanja preteklosti ljudje zanemarijo možnosti za

spreminjanje v prihodnosti. Vpogled v preteklost, v svojo izvorno družino povečuje tveganje, da pridejo do zaključka, da je pravzaprav življenje vnaprej določeno in so njihove izbire pogojene z doživljanjem v družinskem okolju, zato nimajo nikakršne svobodne izbire. Pa vendar imajo veliko možnosti spreminjanja, popraviljanja preteklosti, tako da se sprjaznijo s preteklostjo in odpustijo.

K temu pripomorejo znanja, ki so ustrezna času in kulturi. Vsak partner bo izzvan za rast ob nepretrganem soočanju s svojimi potrebami, zato bi izobraževanje za partnerske odnose osvetlilo procese, ki uravnavajo in vodijo odnos.

Pare je treba osveščati, da so za svoje življenje odgovorni sami, da sami sprejemajo odločitve in sami izbirajo, kaj bodo naredili s čutenji, ki prihajajo iz globlin in od partnerja, prav tako jih je treba oskrbovati z aplikativnimi spretnostmi, ki bodo omogočile upravljanje z najglobljimi in najranjivejšimi čutenji.

V tej povezavi ne smemo pozabiti na pomembno vlogo izobraževalca, ki se ukvarja z izobraževanjem za življenje v družinski skupnosti. Polje medsebojnih odnosov zaradi svoje specifičnosti in občutljivosti zahteva dobro usposobljenost izobraževalca, če želimo doseči zelene učinke. Rano, ki jo pri udeležencih izobraževanja odpre, mora znati tudi zapreti.

SKLEP

Ljudje se velikokrat počutijo nemočni pri oblikovanju intimnih odnosov, ki bi zagotavljali zadovoljevanje najglobljih želja in potreb. Doživeti odnosi jim odpirajo bolečine in utrjujejo strah, da se hrepenenja ne bodo nikoli uresničila. V prispevku smo skušali nakazati smernice izobraževanja za partnerske odnose kot odločilen element

spreminjanja družine in poseganja v njeno dinamiko. Kompleksnost medsebojnih odnosov zahteva široko in globoko obravnavo.

LITERATURA

- Bradshaw, J. (1988). *The family*. Derfield Beach: Health Communications, Inc.
- Bernardes, J. (1997). *Family Studies: An Introduction*. London, New York: Routledge.
- Bowlby, J. (1974). *The Making and Breaking of Affectional Bonds*. Great Britain: Tavistock.
- Buber, M. (1999). *Dialoški princip*. Ljubljana: Društvo 2000.
- Fishel, E. (1994). *I Swore I'd never do That!*. Berkeley: Conari Press.
- Forgas, J. (1985). *Interpersonal Behaviour: The Psychology of Social Interaction*. Sydney: Pergamon Press.
- Forward, S. (1987). *Men Who Hate Women & The Women Who Love Them*. New York: Bantam Books.
- Giddens, A. (2000). *Preobrazba intimnosti*. Ljubljana: Založba/cf.
- Gorell Barnes, G. (1988). *Working with Families*. London: Macmillan.
- Gostečnik, C. (1998). *Ne grenite svojih otrok*. Ljubljana: Brat Frančišek.
- Hendrix, H. (1999). *Najina ljubezen: od romantične ljubezni do zrelega partnerstva*. Ljubljana: Orbis.
- Mead, G. H. (1997). *Um, sebstvo, družba*. Ljubljana: Krtina.
- Miller, A. (1990). *The Drama of Being the Child and the Search for the True Self*. Great Britain: Cox & Wyman Ltd, Reading.
- Minuchin, S. (1974). *Families and Family Therapy*. London: Tavistock Publications.
- Municie, J. (ur.) (1997). *Understanding the Family*. London: Sage Publications.
- Noorwood, R. (1988). *Ženske, ki preveč ljubijo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Požarnik, H. (1979). *Zakonski in družinski konflikti in njihovo zdravljenje*. Maribor: DDU Univerzum.
- Satir, V. (1994). *Conjoint Family Therapy: A Guide to Theory and Technique*. Paolo Alto: Science and Behavior Books.
- Satir, V. (1995). *Družina za naš čas*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Skygger, R. (1983). *Families and how to survive them*. Great Britain: Cox & Wyman Ltd, Reading.